

Konsekvensutredning kulturmiljø

Fv82 Forfjord-Risøyhamn

STATENS VEGVESENS RAPPORTER

Nr. 430

Tittel

Konsekvensutredning
kulturmiljø

Undertittel

Fv82 Forfjord-Risøyhamn

Forfatter

Tom André Edvardsen

Avdeling

Ressursavdelingen

Seksjon

Plan og prosjektering

Prosjektnummer

503672

Rapportnummer

Nr. 430

Prosjektleder

Stine Havelin

Godkjent av**Emneord**

konsekvensutredning, kulturmiljø, kulturminner, kulturarv, Sortland-Risøyhamn, Forfjord-Risøyhamn, Andøy

Sammendrag

Foreliggende rapport omhandler fagtema kulturmiljø langs foreslått ny trase for fylkesveg 82 mellom Forfjord og Risøyhamn i Andøy kommune i Nordland fylke. Tiltakshaver og ansvarlig for utredningen er Statens vegvesen Region nord.

Denne delrapporten dokumenterer registreringer og verdivurderinger av kulturminner innenfor og i nærheten av planområdet, og vurderer omfang og konsekvenser av planlagt tiltak for kulturminneverdier som omfattes av deltemaet.

Title

Environmental Impact Assessment
Cultural Heritage

Subtitle

Fv82 Forfjord-Risøyhamn

Author

Tom André Edvardsen

Department

Planning and Engineering Services Division

Section

Plan og prosjektering

Project number

503672

Report number

No. 430

Project manager

Stine Havelin

Approved by**Key words**

cultural heritage, environmental impact assessment

Summary

The present report discusses cultural Heritage sites along the proposed new route for Fv82 between Forfjord and Risøyhamn in Andøy in Nordland county. The developer responsible for this report is NPRA Region North.

This volume documents the known Cultural heritage sites within and near the planning area, and considers the impact and consequences of planned measures for Cultural Heritage and environment covered by this subtheme.

Forord

Foreliggende rapport omhandler fagtema kulturmiljø langs foreslått ny trase for fylkesveg 82 mellom Forfjord og Risøyhamn i Andøy kommune i Nordland fylke. Tiltakshaver og ansvarlig for utredningen er Statens vegvesen Region nord.

Denne delrapporten dokumenterer registreringer og verdivurderinger av kulturminner innenfor og i nærheten av planområdet, og vurderer omfang og konsekvenser av planlagt tiltak for kulturminneverdier som omfattes av deltemaet.

Formålet med konsekvensutredningen er i Forskrift om konsekvensutredninger for planer etter plan- og bygningsloven: *«å sikre at hensynet til miljø og samfunn blir tatt i betraktning under forberedelsen av planer, og når det tas stilling til om, og på hvilke vilkår, planer skal gjennomføres»*. Utredningen skal gi planmyndigheten grunnlag for å behandle og vedta arealplanene og eventuelt fastsette vilkår for å gjennomføre tiltaket.

Utredningen for fagtemaet kulturmiljø er gjennomført av arkeolog Tom André Edvardsen, Statens vegvesen Region nord.

Innhold

1 Sammen drag	4
1.1 Bakgrunn og formål.....	4
1.2 Metode og arbeidsform	4
1.3 Eksisterende situasjon.....	4
1.4 Definisjon av kulturminner og kulturmiljø	5
1.5 Kunnskapsgrunnlag, datakilder	5
1.6 Beskrivelse av kjente kulturmiljøer	6
1.7 Virkninger av planforslaget for veg, rigg- og anleggsområder	7
1.7.1 Avbøtende tiltak - veg, rigg- og anleggsområder.....	7
2 Innledning	8
2.1 Bakgrunn og formål.....	8
3 Deltema kulturmiljø	9
3.1 Definisjon av kulturminner og kulturmiljø	9
3.1.1 Samiske kulturminner.....	9
3.2 Avgrensning av fagtema	10
4 Metode og kunnskapsgrunnlag.....	11
4.1 Metode	11
4.2 Kulturminneforvaltningens feltarbeid	11
4.3 Verdivurderinger	12
4.3 Tiltakets omfang	14
4.4 Konsekvensvurderinger	15
4.5 Konsekvenser i anleggsperioden	16
4.6 Avbøtende tiltak	16
4.7 Tiltaks- og influensområde	17
4.8 Grunnlagsmateriale og kilder	17
5 Kulturhistorisk bakgrunn.....	18
6 Tiltaksbeskrivelse	19
6.1 Bakgrunn for planarbeidet.....	19
7 Nullalternativet	20
8 Kulturminner og kulturmiljø langs Fv82 Forfjord–Risøyhamn	21
8.1 Kulturmiljøer	22
8.1.1 Kulturmiljø 1: Forfjord.....	22
8.1.2 Kulturmiljø 2: Nedrejorden	24

8.1.3 Kulturmiljø 3: Kvalshågen gravsted	26
8.1.4 Kulturmiljø 4: Buksnes	28
8.1.5 Kulturmiljø 5: Nordelv	30
9 Referanser	32
9.1 Skriftlige kilder	32
9.2 Kilder på internett	33

1 Sammendrag

1.1 Bakgrunn og formål

Statens vegvesen Region nord utarbeider detaljregulering av fylkesveg 82 mellom Forfjord og Risøyhamn i Andøy kommune i Nordland, og i den forbindelse har det blitt utredet konsekvenser for deltema kulturmiljø for foreslått vegløsning.

1.2 Metode og arbeidsform

Det henvises til Statens vegvesens håndbok *V712 Konsekvensanalyser*, metodikk for ikke-prissatte konsekvenser, kulturmiljø (kap. 6.6). Temaet kulturmiljø tar utgangspunkt i den kulturhistoriske verdien av berørte områder, og vurderer om tiltaket vil redusere eller styrke verdien av disse.

Automatisk fredete kulturminner og nyere tids kulturminner er presentert sammen, med det tilhørende kulturmiljøet (KM) som en samlende faktor. I det følgende vil kulturminner og kulturmiljø omhandles som fysiske objekter og strukturer.

1.3 Eksisterende situasjon

Den kulturhistoriske bakgrunnen for området i Andøy hvor ny fylkesveg 82 planlegges er preget av aktivitet i flere tidsperioder og knyttet til flere former for levesett, både nomadisk og sedentært. I Nordland har det bodd mennesker helt fra den første pionerbosetningen kom til landet og fram til i dag. Steinalder i Norge kjennetegnes med en nomadisk jakt- og fangstkultur, men man kan likevel snakke om en kontinuerlig bruk av området gjennom mer enn 10 000 år. Gjennom steinalder og tidlig metalltid/bronsealder har jakt og fangst på sjøpattedyr sammen med fiske vært den mest sentrale formen for ressursutnyttelse i landsdelen. Seinere, i jernalder og middelalder, ble jordbruk viktig. Gårdsdrift i Nord-Norge har imidlertid stort sett vært en kombinasjonsnæring, med fiske og fangst som et viktig bierverv, grunnet (relativt) korte somre og et generelt barskt klima.

Det er kjent samiske kulturminner i nærhet til området som utredes. I Vesterålen, som i hele landet, ble den samiske befolkningen utsatt for en fornorskningsprosess og den samiske kulturen og det samiske islettet i regionen har følgelig blitt underkommunisert i lang tid.

Det er kjent fem kulturmiljøer i nærhet til planlagt tiltak. Fire kulturmiljøer blir direkte berørt av tiltaket. De aktuelle kulturminnene er et kullfremstillingsanlegg ved Nordelv/Buksnes, en gårdshaug ved Buksnes, en gårdshaug ved Medby og diverse bosetningsspor ved Forfjord. Dette er automatisk fredete kulturminner. Det er derfor nødvendig å få dispensasjon fra kulturminneloven for å gjennomføre planlagt tiltak. Riksantikvaren er dispenserende myndighet, og søknader om dispensasjon utarbeides av regional kulturminneforvaltning ved Nordland fylkeskommune.

1.4 Definisjon av kulturminner og kulturmiljø

Kulturminner er i Lov om kulturminner av 1978 (heretter «kulturminneloven») definert som alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Begrepet «kulturmiljø» er definert som områder hvor kulturminner inngår som en del av en større enhet eller sammenheng. Kulturlandskap er landskap som er betydelig preget av menneskelig bruk og virksomhet.

Kulturminner fra før 1537 e.Kr. er automatisk fredet, og betegnes *automatisk fredete kulturminner* (tidligere betegnet *fornminner*). Kulturminner yngre enn år 1537 benevnes *nyere tids kulturminner* og kan fredes ved enkeltvedtak. *Samiske kulturminner* eldre enn 100 år er automatisk fredet. Det samme gjelder for *skipsfunn under vann*.

1.5 Kunnskapsgrunnlag, datakilder

Oversikt over kjente lokaliteter med automatisk fredete kulturminner i Andøy kommune er bl.a. innhentet gjennom Askeladden, Riksantikvarens database over kulturminner. Oversikt over vernet eller verneverdig bebyggelse er innhentet gjennom Sefrak-registeret. SEFRAK (SEkretariatet For Registrering Av faste Kulturminner) er et landsdekkende register over eldre bygninger og andre kulturminner.

Lokalhistorisk litteratur har blitt gjennomgått for ytterligere kunnskapsinnhenting om krigsminner og lokal tradisjon. Informanter har blitt kontaktet og har bidratt med sin lokalkunnskap.

Kulturminneforvaltningen ved Nordland fylkeskommune og Sametinget foretok i 2016 registreringer av kulturminner innenfor tiltakets influensområde. På bakgrunn av graden av kulturminneundersøkelser som har blitt gjort så langt, vurderes kunnskapsgrunnlaget som godt for store deler av planområdet.

1.6 Beskrivelse av kjente kulturmiljøer

Verdi/omfang/konsekvensvurdering følger de enkelte kulturmiljøene. Registrerte områder med særskilt verdi for kulturmiljø er her kalt kulturmiljøer og gitt et særskilt kulturmiljønummer (KM). Beskrivelse av kulturmiljøene inkluderer også ID-nummer kulturminnene har fått tildelt i Riksantikvarens kulturminnedatabase, «Askeladden».

Det er registrert fem kulturmiljøer i nærhet til planlagt tiltak. Ved å ta hensyn til kulturminnene i anleggsfasen kan direkte konflikt unngås for et av kulturmiljøene.

Kulturmiljø (KM)	Beskrivelse	Verdi
1. Forfjord	Bosetningsspor fra eldre jernalder. Automatisk fredet.	Stor
2. Nedrejorden	Gårdshaug fra jernalder. Automatisk fredet.	Stor
3. Kvalshågen gravsted	Brukt i tidsrommet 1872–1905. Har vært ute av bruk siden ny kirkegård på Fornes ble tatt i bruk i 1905. Inneholder ca. 23 graver. Ikke fredet.	Liten
4. Buksnes	Gårdshaug fra middelalder. Automatisk fredet.	Middels til stor
5. Nordelv	Kullfremstillingsanlegg. Automatisk fredet.	Middels

Tabell 1: Oversikt over kulturmiljøene som kan bli berørt av tiltaket, inkludert veglinje, rigg- og anleggsområder i forbindelse med tiltaket mellom Forfjord og Risøyhamn, med verdivurdering.

1.7 Virkninger av planforslaget for veg, rigg- og anleggsområder

Ny fylkesveg 82 mellom Forfjord og Risøyhamn (inkludert rigg- og anleggsområder) vil direkte berøre 4 av 5 kulturmiljøer langs strekningen. For alle direkte berørte kulturmiljøer blir konsekvensgraden stor negativ.

Konsekvensen av ny fylkesveg 82 mellom Forfjord og Risøyhamn vurderes samlet som stor negativ (---) for deltema kulturmiljø.

Nr	Kulturmiljø	Type virkning	Konsekvens	Avbøtende tiltak
1	Forfjord	Direkte konflikt. Kulturminnelokalitet ID 222137 forringes/ødelegges.	Stor negativ (---)	Omsøke dispensasjon fra kulturminneloven. Arkeologisk utgravning av kulturminne ID 222137.
2	Nedrejorden	Direkte konflikt. Deler av kulturminnelokalitet ID 67584 forringes/ødelegges.	Stor negativ (---)	Omsøke dispensasjon fra kulturminneloven. Arkeologisk utgravning av deler av kulturminne ID 67584. Anleggsfase: Informere entreprenør om kulturminneverdier i området og det som følger av kulturminneloven § 3. Sikring av deler av KM 2 med midlertidige sperregjerder i anleggsfasen.
3	Kvalshågen gravsted	Ingen.	Ubetydelig (0)	Anleggsfase: Informere entreprenør om kulturminneverdier i området og det som følger av kulturminneloven § 3. Sikring av KM 3 med midlertidige sperregjerder i anleggsfasen.
4	Buksnes	Direkte konflikt. Deler av kulturminnelokalitet ID 47644 forringes/ødelegges.	Stor negativ (---)	Omsøke dispensasjon fra kulturminneloven. Arkeologisk utgravning av deler av kulturminne ID 47644. Anleggsfase: Informere entreprenør om kulturminneverdier i området og det som følger av kulturminneloven § 3. Sikring av deler av KM 4 med midlertidige sperregjerder i anleggsfasen.
5	Nordelv	Direkte konflikt. Deler av kulturminnelokalitet ID 102008 forringes/ødelegges.	Stor negativ (---)	Omsøke dispensasjon fra kulturminneloven. Arkeologisk utgravning av deler av kulturminne ID 102008. Anleggsfase: Informere entreprenør om kulturminneverdier i området og det som følger av kulturminneloven § 3. Sikring av deler av KM 5 med midlertidige sperregjerder i anleggsfasen.

Tabell 2: Konsekvensvurdering per lokalitet knyttet til veg, rigg- og anleggsområder

1.7.1 Avbøtende tiltak – veg, rigg- og anleggsområder

For KM 3 og deler av KM 2, 4 og 5 kan kulturminnene sikres med midlertidige sperregjerder i anleggsperioden. Entreprenør skal informeres om verneverdiene i området og det som fremgår av kulturminneloven § 3.

2 Innledning

2.1 Bakgrunn og formål

Formålet med planarbeidet er å få en vedtatt detaljregulering inklusiv konsekvensutredning for ny fylkesveg 82 fra Forfjord til Risøyhamn i Andøy kommune.

Formålet med konsekvensutredningen er å få fram de vesentlige konsekvensene som ulike vegalternativ vil medføre med hensyn til kulturmiljø og samfunn, slik at disse kan legges til grunn for vedtaket av detaljregulering.

Målsetting og bakgrunn for denne utredningen er å vurdere ny trasé for fylkesveg 82 mellom Forfjord og Risøyhamn i Andøy kommune, med hensyn til de konsekvenser det planlagte tiltaket vil kunne ha for kulturminner og kulturmiljøer. Det er vurdert opp mot alternativ 0, som er dagens vegsystem inkludert alle vedtatte planer som kan ha betydning for tiltaket. I henhold til vedtatt planprogram for Fv82 Sortland–Risøyhamn omhandler denne utredningen automatisk fredede kulturminner (kulturminner eldre enn 1537) og nyere tids kulturminner og kulturmiljøer.

3 Deltema kulturmiljø

3.1 Definisjon av kulturminner og kulturmiljø

Kulturminner er i Lov om kulturminner av 1978 (heretter «kulturminneloven») definert som alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Begrepet kulturmiljøer er definert som områder hvor kulturminner inngår som en del av en større enhet eller sammenheng. Kulturlandskap er landskap som er betydelig preget av menneskelig bruk og virksomhet.

Kulturminner fra før 1537 e.Kr. er automatisk fredet, og betegnes *automatisk fredete kulturminner* (tidligere betegnet *forminner*). Kulturminner yngre enn år 1537 benevnes *nyere tids kulturminner* og kan fredes ved enkeltvedtak. *Samiske kulturminner* eldre enn 100 år er automatisk fredet. Det samme gjelder for *skipsfunn under vann*.

Kulturminneloven regulerer forvaltningen av fredete kulturminner. Formålet med loven er at *«kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og framtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.»*

3.1.1 Samiske kulturminner

Kulturminner og kulturminnetyper kan på forskjellige måter defineres som samiske. De kan defineres som samiske når levende eller nedtegnet tradisjon er knyttet til dem, og når lokale samiske kunnskaper knytter dem til en samisk kultursammenheng. Et annet utgangspunkt for at kulturminner identifiseres som samiske er at forskningsresultater sannsynliggjør at de dokumenterer samisk historie og forhistorie, dvs. de er fysiske manifestasjoner av de prosessene som ledet frem til etablering av de historisk kjente samiske kulturtrekkene. Kulturminnetyper fra den eldste forhistorien må forstås som tidlige forutsetninger for både samisk og ikke-samisk kultur. Samiske kulturspor er gjerne beskjedne og kortvarige grunnet det tradisjonelle næringsgrunnlag og kulturelle livsform samer har hatt og fortsatt har. De tradisjonelle samiske næringsformene har i liten grad ført til store landskapsinngrep. Beskjedne spor gir et sterkere behov for å se samiske kulturminner i en kulturell, sosial og historisk sammenheng. Behovet for kunnskapstilgang til tradisjoner knyttet til kulturminner blir mer innlysende.

Samiske kulturminner er knyttet til landskap, de inngår i et kulturlandskap. Kulturlandskap er områder der kulturminner inngår i større landskapsmessige sammenhenger, slik som boplassområder og fangstanlegg. Ikke-materielle kulturminner som hellige skoger og fjell er nesten uten spor av menneskelig påvirkning, der den kulturelle verdien ligger i de tradisjoner og forestillinger som er overlevert fra generasjon til generasjon i umiskjennelig tider. Samiske sagn og tradisjoner er derfor svært ofte forankret i det fysiske i det fysiske miljø og i naturformasjoner, i fjell, steinblokker, holmer og innsjøer. Også de samiske

stedsnavnene er en viktig del av kulturlandskapet. Dette viser hvor flytende grensene mellom natur- og kulturminner er i samisk sammenheng. Kulturlandskapet er påvirket av mennesker, men det påvirker også menneskers oppfatning av seg selv, sin fortid og samtid.

3.2 Avgrensning av fagtema

Denne utredningen omhandler kulturminner og kulturmiljø som definert i avsnitt 3.1 og 3.1.1 over, derav lokal tradisjon. I det følgende vil kulturminner og kulturmiljø omhandles som fysiske objekter og strukturer. I dette inngår en vurdering av tidsdybde som kan knyttes opp mot kulturminnenes og -miljøenes betydning(er) som strukturerende, historiske elementer i et kulturlandskap.

Utredningen inneholder ikke selvstendige beskrivelser eller vurderinger av dagens landskap og landskapsrom.

4 Metode og kunnskapsgrunnlag

4.1 Metode

Konsekvensanalysen for deltema kulturmiljø er utført av arkeolog Tom André Edvardsen, Statens vegvesen, Region nord.

Det henvises til Statens vegvesens håndbok *V712 Konsekvensanalyser*, metodikk for ikke-prissatte konsekvenser, kulturmiljø (kap. 6.6). Temaet kulturmiljø tar utgangspunkt i den kulturhistoriske verdien av berørte områder, og vurderer om tiltaket vil redusere eller styrke verdien av disse.

Innledende overflatebefaringer av aktuelle delområder ble foretatt sommeren 2014 av arkeolog Tom A. Edvardsen fra Statens vegvesen. Befaringer og kulturminneregistreringer ble foretatt av kulturminneforvaltningen ved Nordland fylkeskommune og Sametinget i 2016.

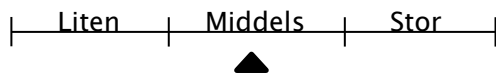
En konsekvensanalyse som denne kan ikke få med seg alle aspekter av kulturhistorien, men skal forsøke å trekke fram de viktigste. Det er likevel sannsynlig at rapporten har gått glipp av enkelte spor fra epoker av kulturhistorien, både fra nyere tid og forhistorisk tid.

4.2 Kulturminneforvaltningens feltarbeid

Regional kulturminneforvaltning ved Nordland fylkeskommune og Sametinget har i 2016 foretatt registreringer i planområdet etter kulturminneloven § 9. Det ble av fylkeskommunen registrert en tidligere ukjent kulturminnelokalitet innenfor foreslått regulert område (ID 222137).

4.3 Verdivurderinger

Verdien av kulturmiljøene er vurdert etter kriterier gitt i Vegvesenets håndbok V712 – Konsekvensanalyser, på en skala fra liten til stor verdi (se figur 1). Kulturminner og kulturmiljø verdisettes i henhold til det som fremgår av håndbok V712 og Riksantikvarens veileder *Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutredninger* (2003). Med verdi menes en vurdering og analyse av hvor verdifullt et område eller miljø er (Statens vegvesen 2014: 124). Kvaliteter som tillegges vekt er bl.a. representativitet, kontekst, autentisitet, tilstand, sjeldenhet samt identitets- og symbolverdi (se figur 1). Høy verdi tillegges ikke nødvendigvis bare til kulturminner og kulturmiljø av nasjonal verdi; lokal eller regional opplevelse og tilknytning kan også være grunnlag for å gi kulturminner og kulturmiljø stor verdi. Verdi og vernestatus henger heller ikke nødvendigvis sammen, siden disse bestemmes av ulike kriterier.

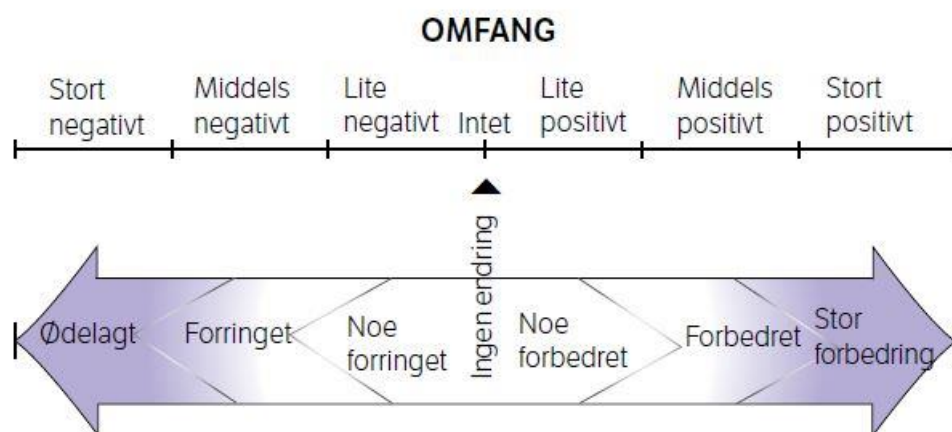
Figur 1: Verdi markeres med en pil på en glidende 3-delt verdiskala (Statens vegvesen 2014: 126).

	Liten verdi	Middels verdi	Stor verdi
Fornminner/ samiske kulturminner (automatisk fredet)	Vanlig forekommende enkeltobjekter ute av opprinnelig kontekst	Representativ for epoken/funksjonen og inngår i en kontekst Steder det knytter seg tro/tradisjon til	Sjeldent eller spesielt godt eksempel på epoken/funksjonen og inngår i en viktig kontekst Steder av regional eller nasjonal betydning som det er knyttet tro/tradisjon til
Kulturmiljøer knyttet til primærnæringene (gårdsmiljøer/ fiskebruk/ småbruk og lignende)	Miljøet inngår i en lokal sammenheng men ligger ikke i opprinnelig kontekst Bygningsmiljøet er vanlig forekommende eller inneholder bygninger som bryter med tunformen Inneholder bygninger av begrenset kulturhistorisk/arkitektonisk betydning	Miljøet er viktig i en regional sammenheng Enhetlig bygningsmiljø som er representativt for regionen, men ikke lenger vanlig og hvor tunformen er bevart. Inneholder bygninger med kulturhistorisk/arkitektonisk betydning	Miljøet er viktig i nasjonal sammenheng Bygningsmiljø som er sjeldent eller særlig godt eksempel på epoken/funksjonen og hvor tunformen er bevart Inneholder bygninger med stor kulturhistorisk/arkitektonisk betydning
Kulturlandskap	Kulturlandskap med få kulturhistoriske spor	Kulturlandskap som inneholder flere kulturhistoriske spor som ligger i en kontekst	Sjeldent/ godt bevart kulturlandskap av nasjonal betydning
Kulturmiljøer i tettbygde områder (bymiljøer, tettsteder etc.)	Miljøet er vanlig forekommende eller er fragmentert Inneholder bygninger som har begrenset kulturhistorisk betydning	Enhetlig miljø som er representativt for epoken, men ikke lenger vanlig Inneholder bygninger med arkitektoniske kvaliteter og/eller kulturhistorisk betydning	Enhetlig miljø som er sjeldent eller særlig godt eksempel på epoken. Inneholder bygninger med spesielt store arkitektoniske kvaliteter og/eller av svært stor kulturhistorisk betydning
Tekniske og industrielle kulturmiljøer	Miljøet er vanlig forekommende og ligger ute av kontekst Inneholder konstruksjoner uten spesielle arkitektoniske kvaliteter	Miljøet er representativt for epoken og ligger i opprinnelig kontekst Inneholder konstruksjoner med arkitektoniske kvaliteter	Miljøet er sjeldent og et spesielt godt eksempel på epoken og inngår i en viktig kontekst Inneholder konstruksjoner med spesielt store arkitektoniske kvaliteter
Andre kulturmiljøer (enkeltbygninger, kirker, parker og lignende)	Miljøet er vanlig forekommende og/ eller fragmentert Bygninger uten spesielle kvaliteter	Miljø som er representativt for epoken, men ikke lenger vanlig Inneholder bygninger/objekter med arkitektoniske/kunstneriske kvaliteter	Miljø som er sjeldent og/ eller et særlig godt eksempel på epoken. Bygninger/objekter med svært høy arkitektonisk/kunstnerisk kvalitet

Figur 2: Kriterier for vurdering av kulturmiljøers verdi. Kilde: *Statens vegvesens håndbok V712 – Konsekvensanalyser*, versjon november 2014.

4.3 Tiltakets omfang

Omfang er en vurdering av hvilke endringer tiltaket antas å medføre for kulturmiljøene. Omfanget vurderes i forhold til alternativ 0 som er dagens situasjon inkludert vedtatte planer. Skala for vurdering av omfang er gitt i Vegvesenets håndbok V712 - *Konsekvensanalyser* (se figur 3).

Figur 3: Skala for vurdering av omfang.

Generelt kan etablering av veg påvirke kulturminner og kulturmiljø på ulike måter:

Direkte påvirkning:

- Skading, fjerning, ødeleggelse og tildekking av kulturminner.
- Oppstykking, etablering av barrierer innen kulturmiljøer, mellom elementer innenfor et kulturmiljø eller mellom miljøet og omgivelsene.

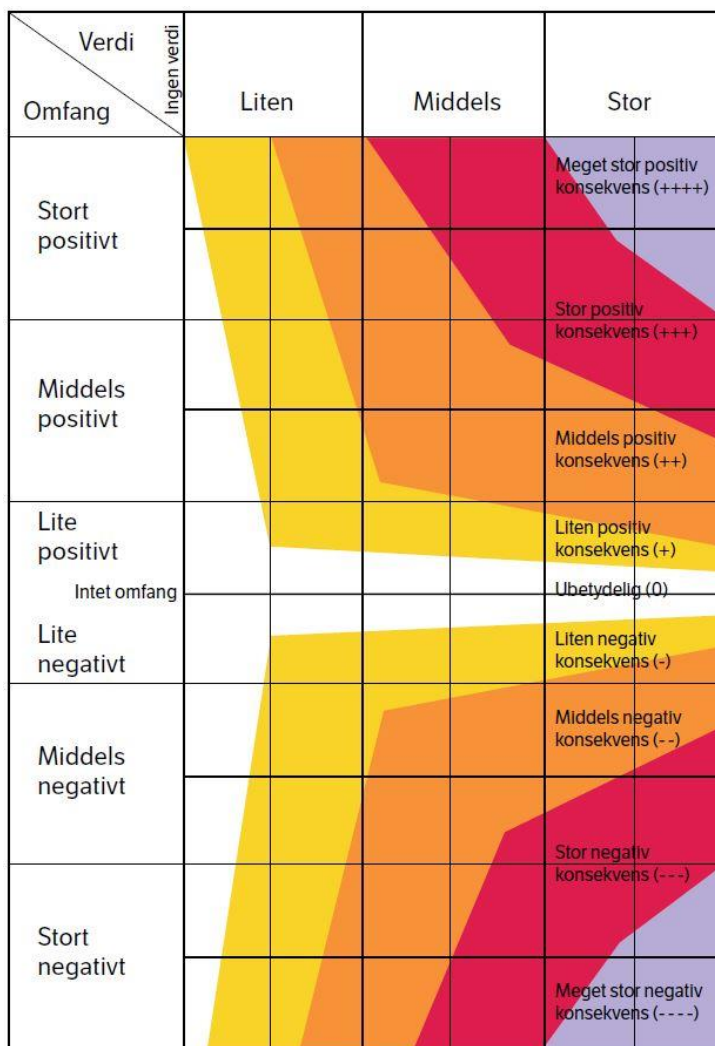
Indirekte påvirkning:

- Opplevelse av kulturmiljøet blir forstyrret av støy etc.
- Visuelle og funksjonelle sammenhenger brytes, som kan påvirke lesbarhet, forståelse eller opplevelse av kulturmiljøer.
- Området endres utseendemessig som er fjernt fra det miljøet som kulturminnet eller kulturmiljøet opprinnelig var en del av.
- Viktige siktlinjer fra og til kulturminner og kulturmiljøer kan bli brutt eller ødelagt.
- Tiltakets størrelse, synlighet og moderne karakter kan virke dominerende i forhold til kulturminner og kulturmiljøer som har stor grad av autensitet og sårbarhet, noe som kan påvirke lesbarhet, forståelse og opplevelse av kulturmiljøer.

4.4 Konsekvensvurderinger

Konsekvensgraden vurderes ut fra matrise (konsekvensvifte) i Vegvesenets håndbok V712 – *Konsekvensanalyser* (se figur 4). I matrisen kombineres verdien av området og omfanget av tiltakets konsekvenser for å få den samlede konsekvensvurderingen.

Med konsekvenser menes de fordeler og ulemper et tiltak medfører i forhold til alternativ 0. Den samlede konsekvensvurderingen vurderes langs en glidende skala fra meget stor positiv konsekvens (++++) til meget stor negativ konsekvens (----). Grunnlaget for å kombinere verdi og konsekvens fremgår av figur 4:

Figur 4: Konsekvensvifte. Fremstilling av konsekvensgrad ved sammenstilling av kulturmiljøers verdi og omfang av konsekvens. Kilde: *Statens vegvesens håndbok V712 – Konsekvensanalyser*, versjon november 2014.

4.5 Konsekvenser i anleggsperioden

For et vegprosjekt som fylkesveg 82 Forfjord–Risøyhamn er omfang og konsekvens for deltema kulturmiljø i mange tilfeller primært knyttet til aktivitet og direkte virkning i anleggsfasen. For eksempel: Dersom et kulturminne skades eller ødelegges av anleggsaktivitet medfører det en varig endring av kulturmiljøet kulturminnet inngikk i.

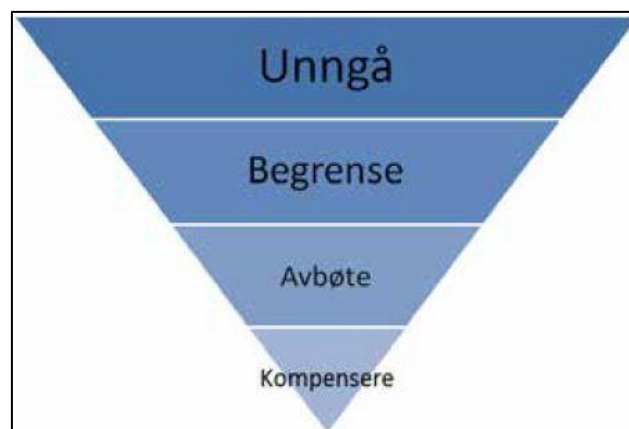
4.6 Avbøtende tiltak

Et avbøtende tiltak for deltema kulturmiljø er et tiltak som kan defineres som helt eller delvis «kompenserende» for skader eller forstyrrelser planen medfører for enkelte kulturmiljø, og som således kan redusere graden av negativ konsekvens.

Et avbøtende tiltak vil være å unngå nærføring til kulturmiljøene så langt det er mulig. Det bør generelt søkes å unngås at veien bygges tett opp til kulturmiljøer og enkeltminner. Dette er imidlertid ikke alltid mulig.

Der det ikke er mulig å unngå nærføring bør man forsøke å begrense den skjemmende effekten ved landskapstilpasning og vurdere mulighetene for skjermende tiltak. Eksempler på slike tiltak kan være plassering av jordvoller for å minske opplevelsen av nærføring til veg og begrense den visuelle forstyrrelsen av kulturlandskapet.

I de tilfellene der avbøtende tiltak ikke kan hindre konflikter med kjente og/eller hittil ukjente automatisk fredete kulturminner, må forholdet til kulturminneloven avklares med hensyn til vern kontra dispensasjon. Det er Riksantikvaren som er dispenserende myndighet, og en dispensasjon gis vanligvis på vilkår av at det gjennomføres en særskilt arkeologisk granskning (utgravning) før tiltaket kan iverksettes.

Figur 5: Hierarkisk fremstilling av tiltak for å unngå negativ påvirkning ved utbyggingstiltak. Å kompensere for et ødelagt kulturminne lar seg vanskelig gjøre; det mest sammenlignbare vil nok være å dokumentere kulturminnet grundig gjennom en arkeologisk utgravning.

4.7 Tiltaks- og influensområde

Områdene som har blitt vurdert består av et tiltaks- og et influensområde.

Tiltaksområdet defineres som alle områder som blir direkte berørt av arealbeslag av den planlagte utbyggingen, som veganlegg, inklusive gang- og sykkelveg, fyllinger/skuldre/sideareal/kryss, anleggsveger, massetak, deponi etc. som er kjent på det tidspunktet utredningen er foretatt. Tiltaksområdet er med andre ord avgrenset ut i fra planens omfang, som beskrevet i detaljreguleringen.

Influensområdet er definert som det samlede området der virkninger av den nye vegen forventes å kunne opptre; det området som tiltaket kan virke inn på. Generelt er influensområdene vurdert som der nærføring til kjente kulturmiljøer kan påvirke opplevelsen av kulturmiljøene.

4.8 Grunnlagsmateriale og kilder

Oversikt over kjente lokaliteter med automatisk fredete kulturminner i Andøy kommune er bl.a. innhentet gjennom Askeladden, Riksantikvarens database over kulturminner. Oversikt over vernet eller verneverdig bebyggelse er innhentet gjennom Sefrak-registeret. SEFRAK (SEkretariatet For Registrering Av faste Kulturminner) er et landsdekkende register over eldre bygningsmasse.

Kulturminneforvaltningen ved Nordland fylkeskommune og Sametinget foretok i 2016 registreringer av kulturminner innenfor tiltakets influensområde, og informasjon fra disse registreringene har blitt tatt med i utredningen.

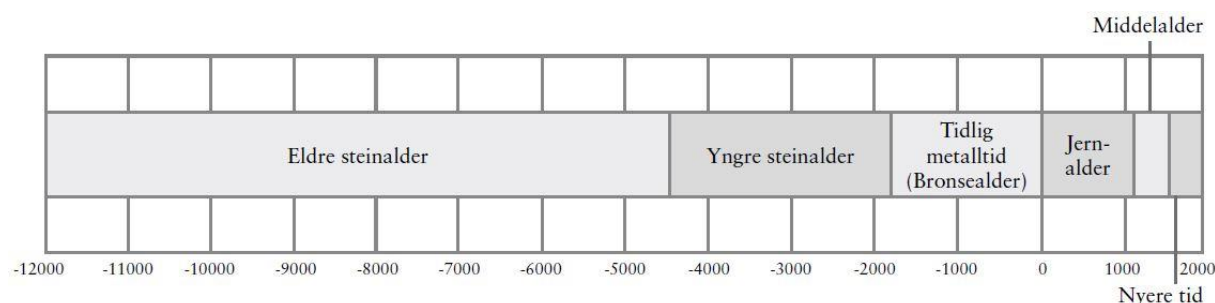
På bakgrunn av graden av kulturminneundersøkelser som har blitt gjort, vurderes kunnskapsgrunnlaget som godt for store deler av planområdet.

5 Kulturhistorisk bakgrunn

Andøy kommune i Nordland fylke, Vesterålen, omfatter områder på vestsiden av Hinnøya i tillegg til selve Andøya i nord. Landskapet er preget av fjorder, med både åpne, forholdsvis flate områder og fjellområder. Planområdet for ny veg mellom Forfjord og Risøyhamn ligger i sin helhet på Hinnøya.

I Nordland har det bodd mennesker helt fra den første pionerbosetningen kom til landet og fram til i dag. Steinalder i Norge kjennetegnes med en nomadisk jakt- og fangstkultur, men man kan likevel snakke om en kontinuerlig bruk av området gjennom mer enn 10 000 år. Gjennom steinalder og tidlig metalltid/bronsealder har jakt og fangst på sjøpattedyr sammen med fiske vært den mest sentrale formen for ressursutnyttelse i landsdelen. Seinere, i jernalder og middelalder, ble jordbruk viktig. Gårdsdrift i Nord-Norge har imidlertid stort sett vært en kombinasjonsnæring, med fiske og fangst som et viktig bierverv, grunnet (relativt) korte somre og et generelt barskt klima.

Gravhauger og gravrøyser har opp gjennom historien vært særlig utsatt for ødeleggende aktivitet. Gravminner av denne typen fra jernalderen ble vanligvis plassert for å være synlig i landskapet, og har derfor vært utsatt for plyndringer. Gravminnene ble dessuten ofte plassert på jordbruksland, og med inntoget av traktoren etter den industrielle revolusjon ble svært mange gravhauger og røyser fjernet. I dag gjenstår et begrenset antall gravhauger og gravrøyser fra førkristen tid i Norge.

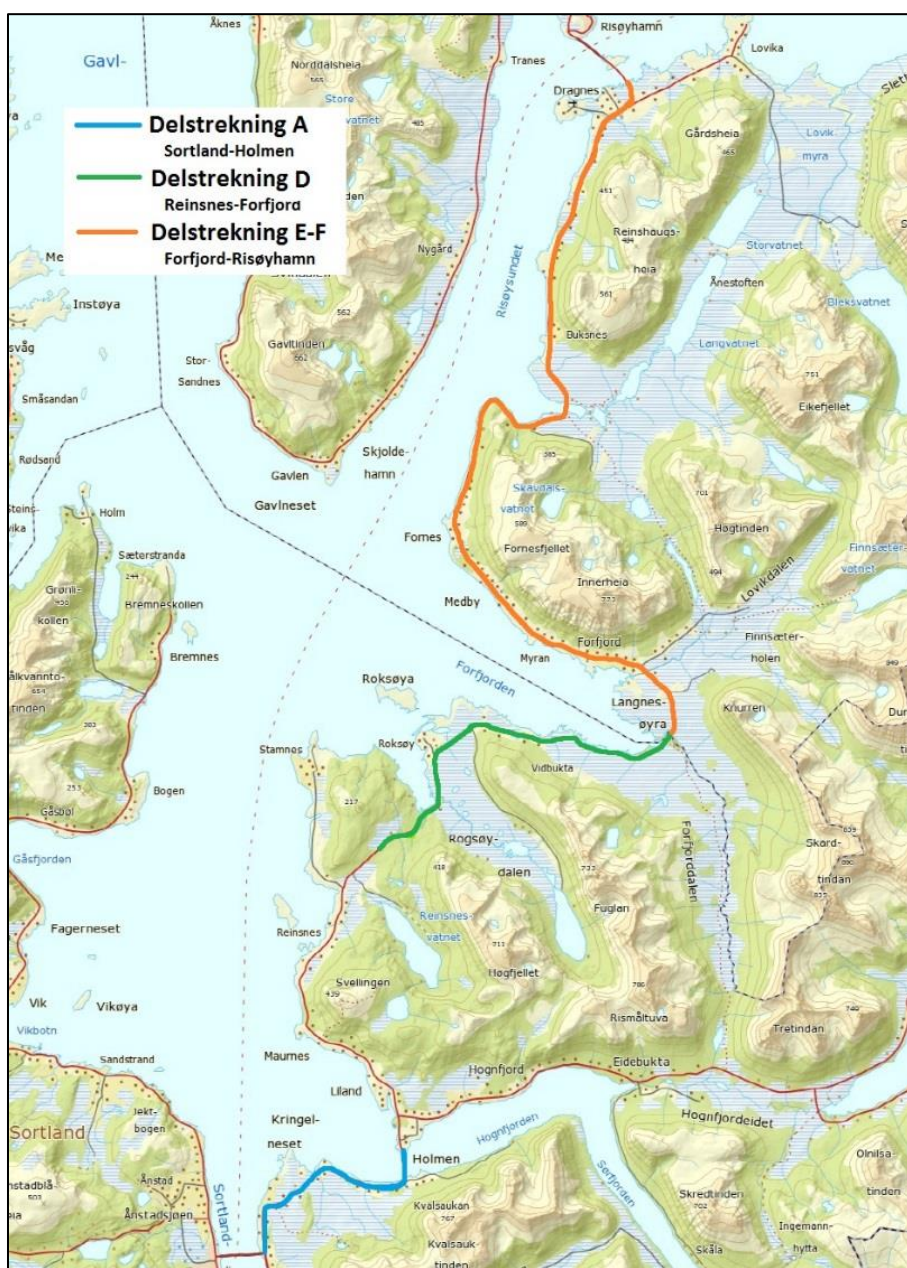
Figur 6: Oversikt over tidsepokene i Nord-Norge.

6 Tiltaksbeskrivelse

6.1 Bakgrunn for planarbeidet

Forfjord–Risøyhamn er en av flere parseller som reguleres av Statens vegvesen på strekningen Sortland–Risøyhamn i Vesterålen i Nordland fylke. Vegen har en viktig funksjon som transportåre for næringsliv og bosetting mellom Andøya og resten av Vesterålen.

Strekningen har i dag en dårlig vegstandard med tanke på bæreevne, kurvatur og grunnforhold. Formålet med reguleringsarbeidet er å få en vedtatt detaljregulering som legger til rette for forsterkning og utbedring av vegen.

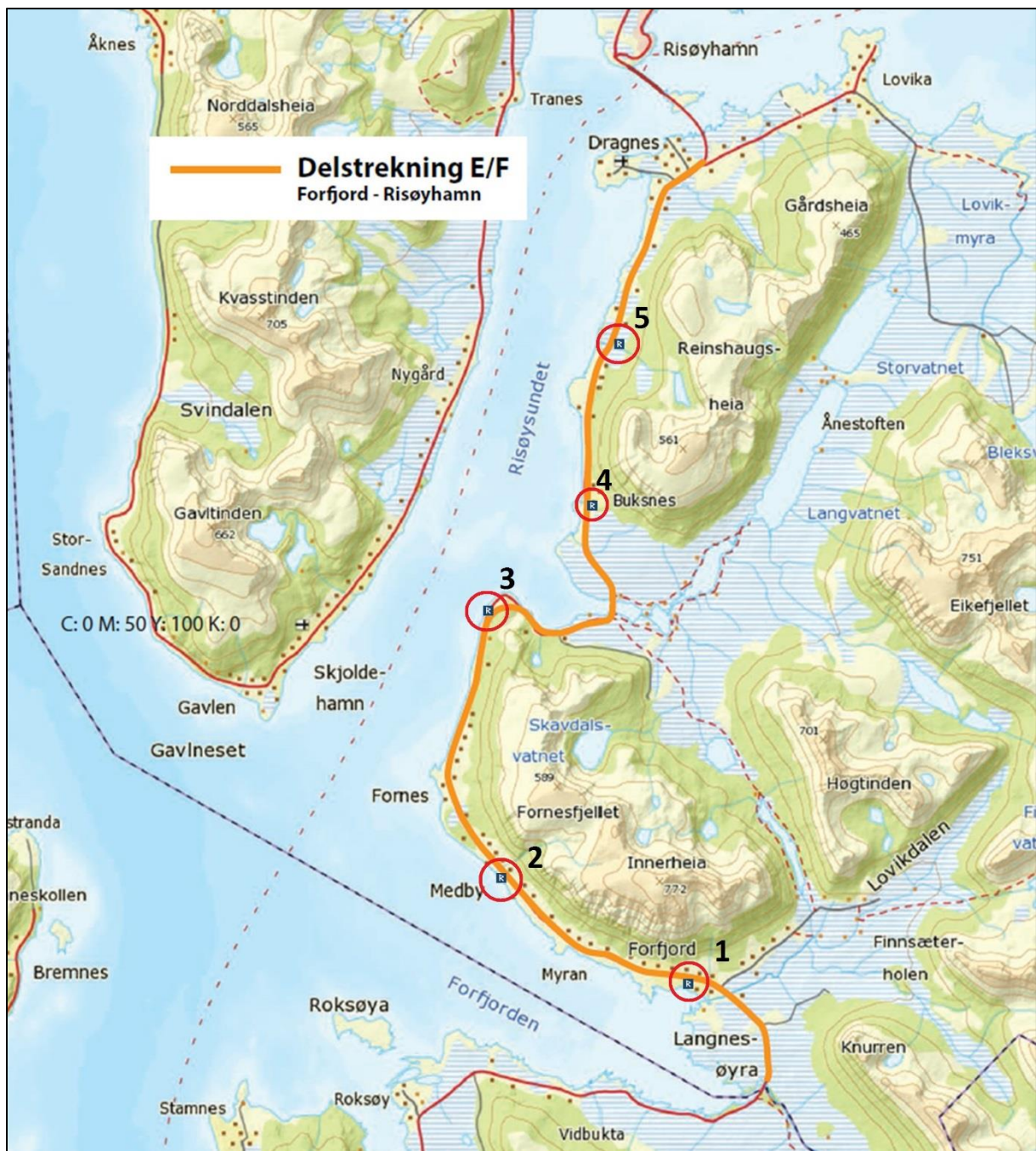

Figur 7: Oversiktskart. Planlagt strekning er markert med oransje linje.

7 Nullalternativet

Nullalternativet er referansesituasjonen som danner sammenligningsgrunnlaget for utredningen av tiltaket. Konsekvensene av forventet tilstand etter gjennomført tiltak vurderes mot konsekvensene av forventet tilstand dersom tiltaket ikke blir gjennomført. Nullalternativet tar utgangspunkt i dagens situasjon inkludert allerede vedtatte planer som vil bli gjennomført uavhengig av om det blir bygget ny fylkesveg 82 på utredningsstrekningen, og beskriver forholdene i analyseperioden dersom det ikke bygges ny veg. Konsekvensgrad for nullalternativet er følgelig 0 (ubetydelig).

8 Kulturminner og kulturmiljø langs Fv82 Forfjord–Risøyhamn

Figur 8: Kulturmiljøenes geografiske plassering, markert med røde sirkler, rune-r og KM-nr.

8.1 Kulturmiljøer

Det er funnet grunnlag for å definere til sammen 5 kulturmiljøer i tilknytning til planlagt ny fylkesveg 82 mellom Forfjord og Risøyhamn.

8.1.1 Kulturmiljø 1: Forfjord

Figur 9: KM 1: Forfjord. Ortofoto, målestokk 1:2400.

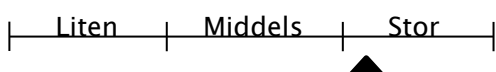
ID 222137 er en kulturminnelokalitet som ble registrert i 2016. Lokaliteten inneholder to kokegroper, to sannsynlige stolpehull (brente), ei nedgraving fylt med gårdshaugmasser og en struktur bestående av trekull og steiner. Karbondatering av en kullprøve fra et av stolpehullene viser at bosetningssporene kan stamme fra eldre jernalder (ca. 1700 år før nåtid).

ID 47640 er en gårdshaug som ligger ca. 50 meter sør for dagens fylkesveg og ca. 20 meter sør for lokalitet 222137. Gårdshauger består av akkumulerte lag av kulturspor fra lang tids bosetningsaktivitet på samme areal, ofte fra flere tidsperioder. Denne gårdshaugen er ca. 70 x 65 meter i utstrekning.

ID-nummer i Askeladden: 222137 og 47640.

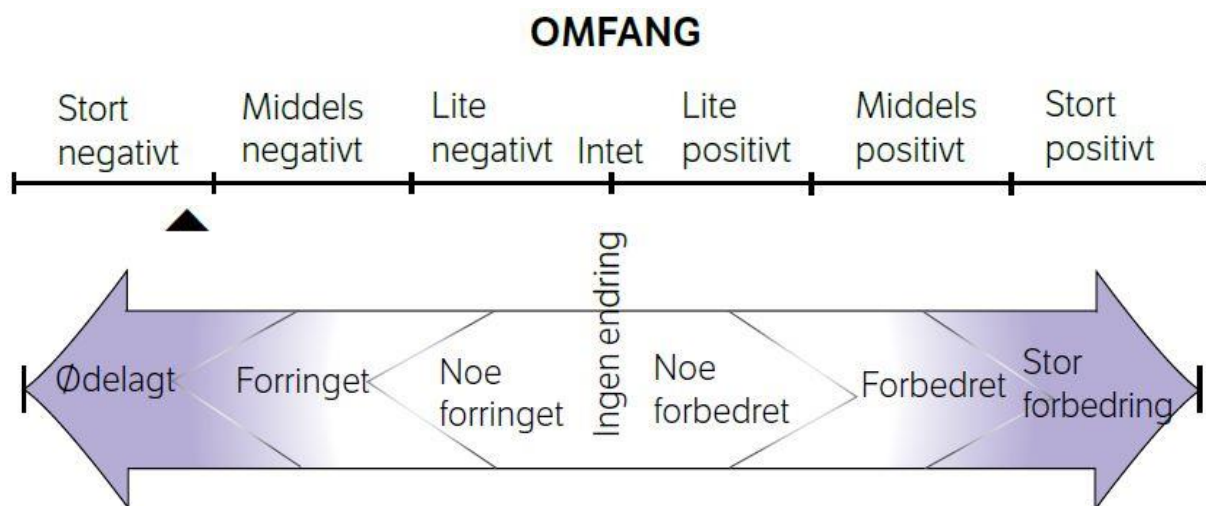
Status: Automatisk fredet.

Verdivurdering:

Virkninger

Nordlige side av kulturminnelokalitet lokalitet ID 222137 er avgrenset av dagens fylkesveg. Planlagt tiltak kommer i direkte konflikt med lokaliteten. Kulturminnene forringes/ødelegges.

Konsekvens: **Stor negativ konsekvens** (- - -)

8.1.2 Kulturmiljø 2: Nedrejorden

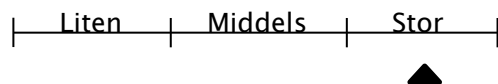
Figur 10: KM 2: Nedrejorden. Ortofoto, målestokk 1:2400.

ID 67584 er en gårdshaug, ca. 75 x 60 meter i utstrekning, som ligger sørvest for dagens fylkesveg. Gårdshauger består av akkumulerte lag av kulturspor fra lang tids bosetningsaktivitet på samme areal, ofte fra flere tidsperioder. Dette kulturminnet er dårlig markert, og det meste av den opprinnelige gårdshaugen er fjernet. Undersøkelser i 2016 viste likevel at det gjenstår ca. 40 cm gårdshaugmasser sentralt i lokaliteten, bestående av flere kulturlag. En karbondatering fra bunnen av gårdshaugen indikerer at lokaliteten stammer fra vikingtid.

ID-nummer i Askeladden: 67584.

Status: Automatisk fredet.

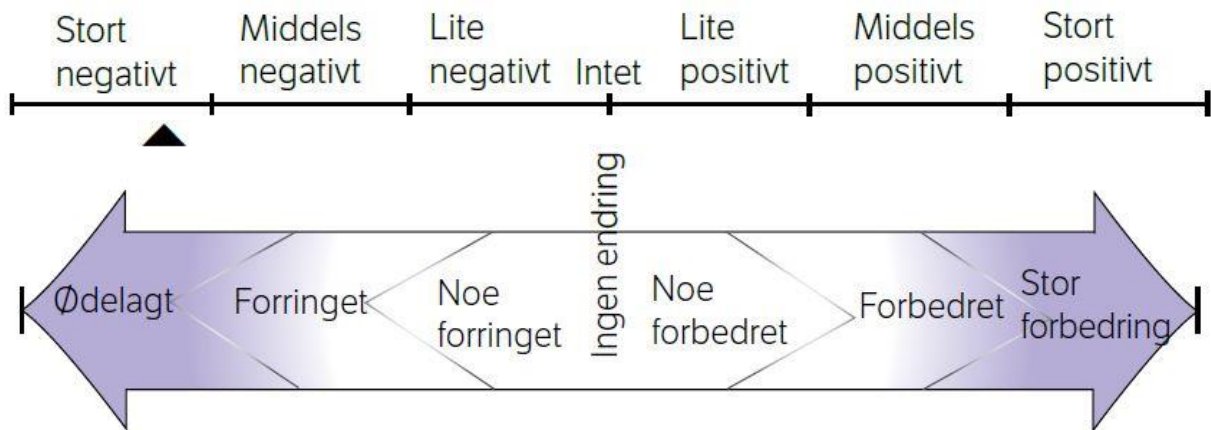
Verdivurdering:

Virkninger

Nordøstlige side av kulturminnelokalitet lokalitet ID 67584 er avgrenset av dagens fylkesveg. Deler av kulturminnet blir direkte berørt av foreslått planlagt tiltak. Det meste av gårdshaugen kan likevel bevares med aktsomhet i anleggsfasen.

OMFANG

Konsekvens: **Stor negativ konsekvens** (- - -)

8.1.3 Kulturmiljø 3: Kvalshågen gravsted

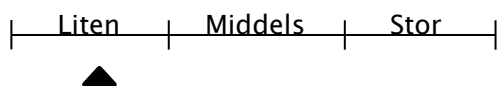

Figur 11: KM 3: Kvalshågen gravsted (markert med rødt polygon). Ortofoto, målestokk 1:2400.

Eldre kirkegård, kalt "Kvalshausen" på folkemunne. Brukt i tidsrommet 1872–1905. Har vært ute av bruk siden ny kirkegård på Fornes ble tatt i bruk i 1905. Inneholder ca. 23 graver. Jordhaugene på gravene er bevart. Noen få gravminner er igjen, blant disse et stort jernkors. Gravplassen ligger nordvest for dagens fylkesveg, og er i dag avgrenset av et nettinggjerde.

Status: Ikke fredet.

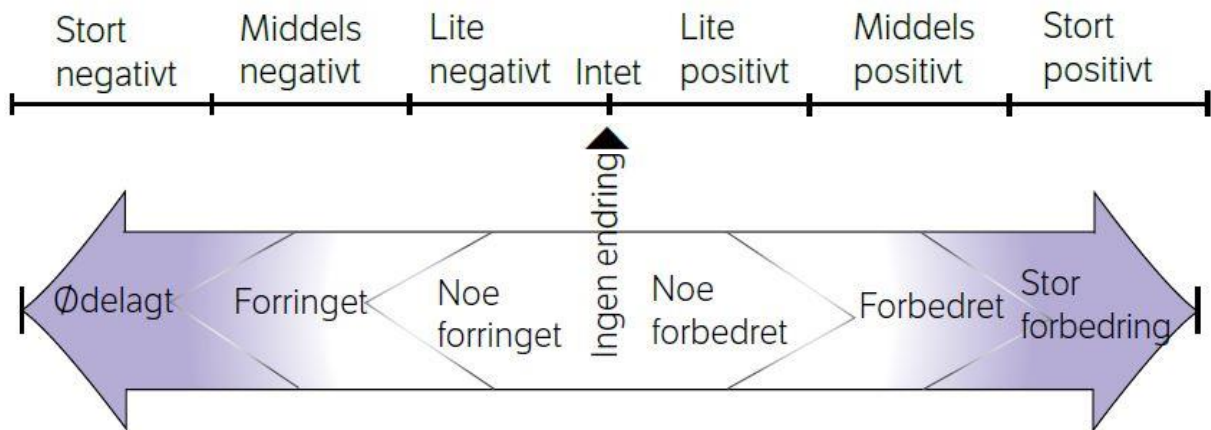
Verdivurdering:

Virkninger

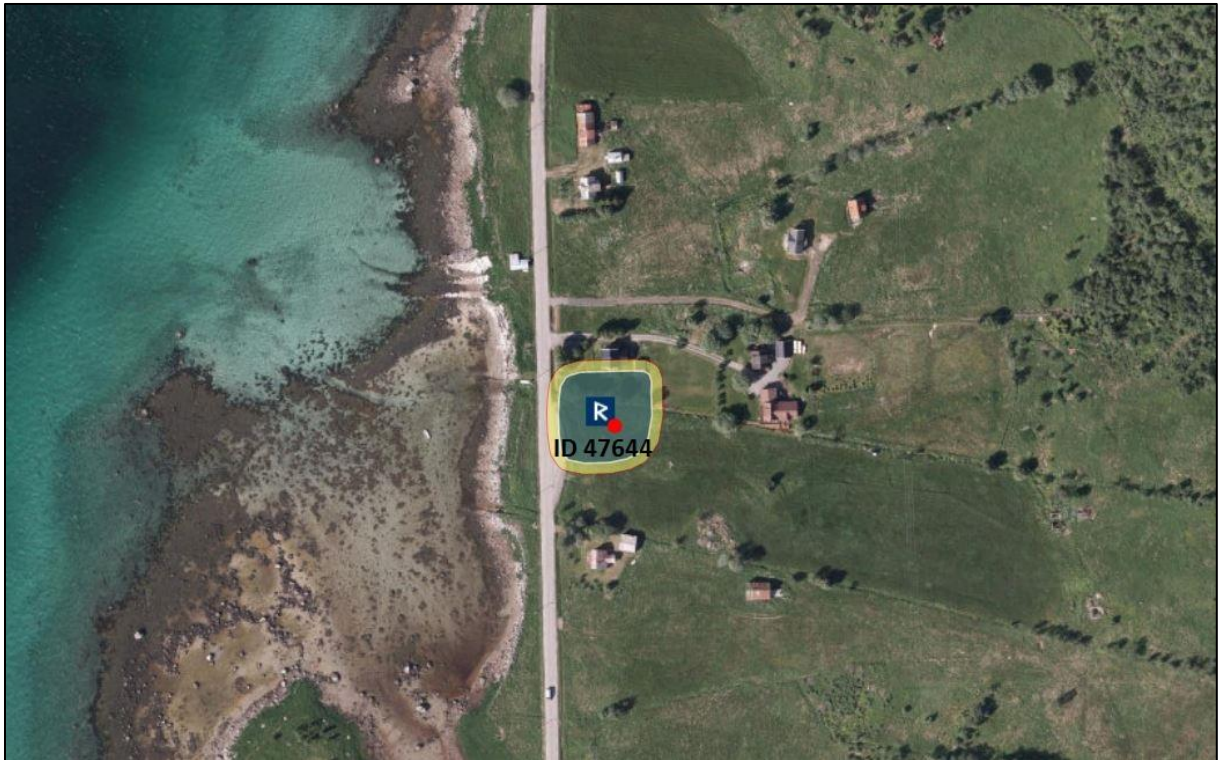
Gravstedet blir ikke berørt av tiltaket.

OMFANG

Konsekvens: **Ubetydelig (0)**

8.1.4 Kulturmiljø 4: Buksnes

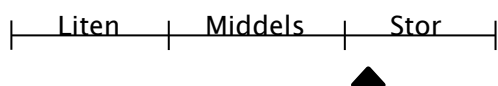
Figur 11: KM 4: Buksnes. Ortofoto, målestokk 1:2400.

ID 47644 er en gårdshaug, ca. 30 x 30 meter i utstrekning, som ligger øst for dagens fylkesveg. Gårdshauger består av akkumulerte lag av kulturspor fra lang tids bosetningsaktivitet på samme areal, ofte fra flere tidsperioder. Store deler av dette kulturminnet er fjernet, og en del ble bortgravd og planert for å opprette en busslomme tidlig på 2000-tallet.

ID-nummer i Askeladden: 47644.

Status: Automatisk fredet.

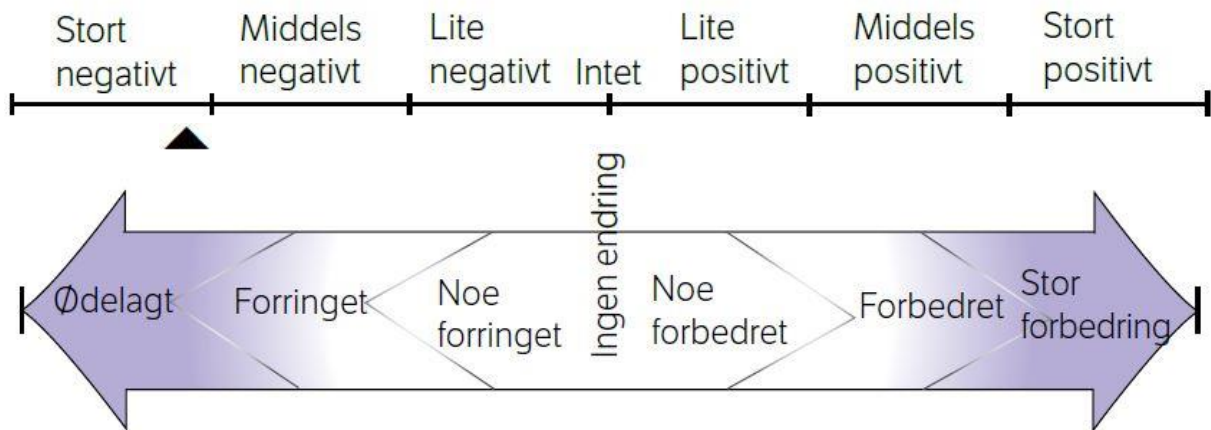
Verdivurdering:

Virkninger

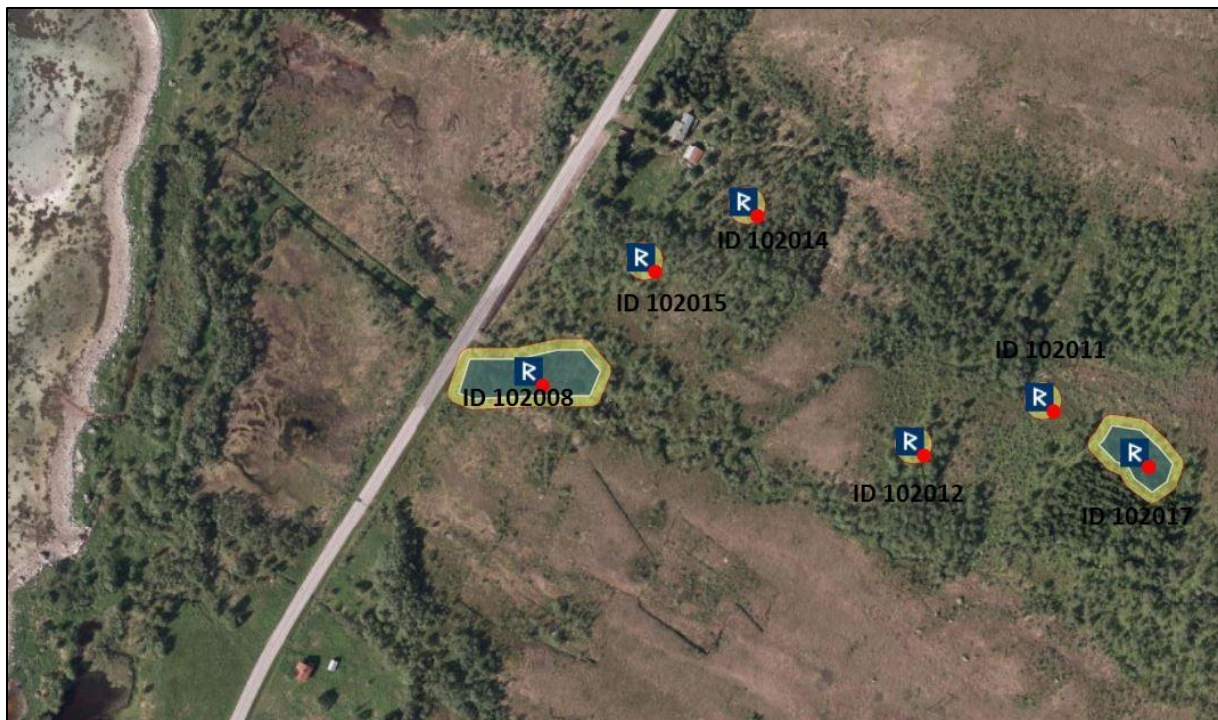
Vestlige side av kulturminnelokalitet lokalitet ID 47644 er avgrenset av dagens fylkesveg. Deler av kulturminnet blir direkte berørt av foreslått planlagt tiltak. Det meste av gårdshaugen kan likevel bevares med aktsomhet i anleggsfasen.

OMFANG

Konsekvens: **Stor negativ konsekvens** (- - -)

8.1.5 Kulturmiljø 5: Nordelv

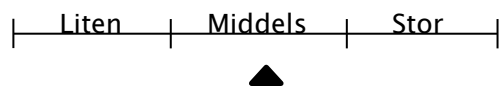
Figur 11: KM 5: Nordelv. Ortofoto, målestokk 1:2400.

Øst for dagens fylkesveg ligger et felt med kullgroper, rester etter eldre tids produksjon av trekull. Feltet består av flere avgrensede lokaliteter bestående av en eller flere kullgroper, og med flere ID-numre. Nærmeste lokalitet er ID 102008, som består av tre kullgroper og ligger rett øst for fylkesvegen.

ID-nummer i Askeladden: 102008, 102011, 102012, 102014, 102015, 102017.

Status: Automatisk fredet.

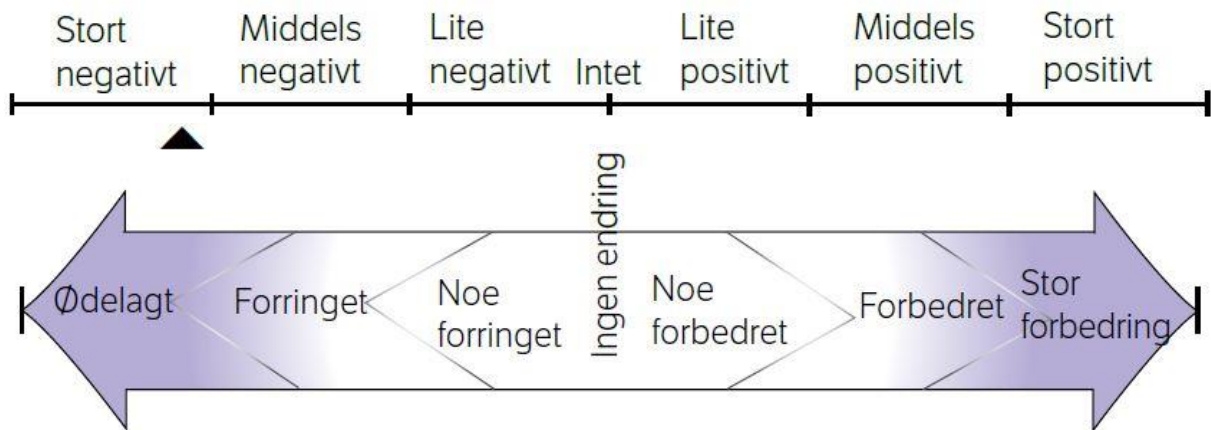
Verdivurdering:

Virkninger

Deler av kulturminne ID 102008 blir direkte berørt av foreslått planlagt tiltak. En av lokalitetens tre kullgroper blir ødelagt/forringet. De fleste kullgropene kan likevel bevares med aktsomhet i anleggsfasen.

OMFANG

Konsekvens: **Stor negativ konsekvens** (- - -)

9 Referanser

Informasjon om de automatisk fredete kulturminnene er hentet fra flere kilder. De fleste av disse opplysningene er nå samlet i Riksantikvarens database over automatisk fredete kulturminner – Askeladden. Denne databasen blir oppdatert jevnlig men praksisen for å legge inn informasjon om kulturminnene varierer noe, særlig når det gjelder funn av løse gjenstander. Kunnskap om løse gjenstander er bl.a. hentet fra Unimus (Universitetsmuseenes samlingsportaler) og Kulturminnesøk (Riksantikvarens publikumsdatabase).

Noen kulturminner kan ha gått tapt i tida som har gått etter at registreringene ble gjort. Det er også mulig at det finnes flere kulturminner enn de som er listet opp. De kan enten ha vært skrevet ned i andre kilder enn de som er benyttet her, eller ikke være rapportert inn til kulturminneforvaltningen.

For både automatisk fredete kulturminner og nyere tids kulturminner er ulike arkiv og samlinger benyttet. Diverse litteratur som fagbøker og kulturminneplaner er gjennomgått. En del av informasjonen er funnet ulike steder på internett (se nedenfor).

9.1 Skriftlige kilder

Elstad, Å. 2015: «Del 3: Mot et moderne Nordland», s. 267–524. I Nielssen, A. R. (red.) *Nordlands historie 2, 1600–1900. I amtmandens dager*. Fagbokforlaget, Bergen.

Evjen, B. og Hansen, L. I. (red.) 2008: *Nordlands kulturelle mangfold – Etniske relasjoner i historisk perspektiv*. Pax forlag.

Hansen, L. I. og Olsen, B. 2004: *Samenes historie fram til 1750*. Cappelen Akademisk Forlag.

Holberg, E. 2015: «Del 1: Frå pionertid til rikssamling ca. 9500 f.Kr.–1000 e.Kr.», s. 15–218. I Nielssen, A. R. (red.) *Nordlands historie 1, før 1600. Hålogriket*. Fagbokforlaget, Bergen.

Jacobsen, H. og Follum, J. R. 2008 (2014): *Kulturminner i Norge – Spor etter mennesker gjennom 10 000 år*. Vigmostad & Bjørke AS og Skogbrukets Kursinstitutt.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet: *Forskrift om konsekvensutredninger for planer etter plan- og bygningsloven* (FOR-2014-12-19-1726)

Melsæther, S. G. 2017: *Arkeologiske registreringer langs FV 82 strekning Sortlandsbrua, Sortland – Risøyhamn, Andøy*. Nordland fylkeskommune, Kulturminner i Nordland.

Riksantikvaren 2003: *Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiingar*. Riksantikvarens rapportar, Nr. 31, 2003. Riksantikvaren.

Røskaft, M. 2015: «Del 2: Hålogriket blir landsdel ca. 1000–1600», s. 219–436. I Nielssen, A. R. (red.) *Nordlands historie 1, før 1600. Hålogriket*. Fagbokforlaget, Bergen.

Schanche, A. 2000: *Graver i ur og berg – Samisk gravskikk og religion fra forhistorisk til nyere tid*. Davvi Girji OS.

Statens vegvesen 2014: *V712 Konsekvensanalyser*. Versjon november 2014

Statens vegvesen 2002 (2009): *Nasjonal verneplan for veger, bruer og vegrelaterte kulturminner*.

Vorren, Ø. og Eriksen H. K. 1993: *Samiske offerplasser i Varanger*. Tromsø Museums skrifter XXIV. Nordkalott-Forlaget.

Winther, Th. 1875: *Arkæologiske Undersøgelser i Nordlands og Tromsø amter i 1875*. Foreningen til Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring. Aarsberetning 1875, 111–179.

9.2 Kilder på internett

Askeladden: <https://askeladden.ra.no/>

Krigsminner: <http://krigsminner.blogspot.no/>

<http://www.thomaslillevoll.net/>

<http://www.kystfort.com/>

Kulturminnesøk: www.kulturminnesok.no

Nasjonalbiblioteket: <http://www.nb.no/>

NBI-registeret: <http://nb.ra.no/nb/index.jsf>

Riksantikvaren: www.riksantikvaren.no

Sefrak-registreringer: www.miljostatus.no

Statens landbruksforvaltning: www.slf.dep.no/no

Andøy kommune: www.andoy.kommune.no

Universitetsmuseenes gjenstandsdatabase: www.unimus.no/

Statens vegvesen
Region nord
Ressursavdelingen
Postboks 1403 8002 BODØ
Tlf: (+47) 22073000
firmapost-nord@vegvesen.no

ISSN: 1893-1162

vegvesen.no

Trygt fram sammen